

Методологічні пояснення

Пряма інвестиція – це категорія міжнародної інвестиційної діяльності, яка відображає прагнення інституційної одиниці – резидента однієї країни, здійснювати контроль або суттєвий вплив на діяльність підприємства, що є резидентом іншої країни.

Інвестиція є прямою, якщо капітал/права власності нерезидента складає не менше 10% вартості статутного капіталу підприємства-резидента (або) нерезидент має не менше 10% голосів в управлінні підприємства-резидента. До категорії прямих інвестицій також відносяться інвестиції, що отримані в результаті укладання концесійних договорів і договорів про спільну інвестиційну діяльність; зобов'язання/вимоги за кредитами та позиками, торговими кредитами та інші зобов'язання/вимоги підприємств-резидентів перед/до прямими(х) інвесторами(ів).

Державне статистичне обстеження щодо прямих інвестицій юридичних осіб, яке проводиться Держкомстатом, здійснюється з 1994 року.

Пряма інвестиція є складовою платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції країни. Складання платіжного балансу та визначення міжнародної інвестиційної позиції є компетенцією Національного банку України.

I. ЕКСПОРТ І ІМПОРТ ТОВАРІВ

Формування даних статистики зовнішньої торгівлі товарами здійснюється на основі "Методологічних положень статистики зовнішньої торгівлі України", затверджених наказом Держкомстату України від 07.12.2006 №588.

Експорт – митний режим, відповідно до якого товари вивозяться за межі митної території України для вільного обігу без зобов'язання про їх повернення на цю територію та без встановлення умов їх використання за межами митної території України.

Імпорт – митний режим, відповідно до якого товари ввозяться на митну територію України для вільного обігу без обмеження строку їх перебування на цій території та можуть використовуватися без будь-яких митних обмежень.

Сальдо зовнішньої торгівлі – різниця між вартістю експорту і імпорту.

Джерела формування даних

Статистичні спостереження за обсягами зовнішньої торгівлі товарами здійснюються на основі даних вантажних митних декларацій (ВМД), які заповнюють декларанти при митному оформленні товарів, з дорахуванням обсягів сальдо-перетоків електроенергії, нафти сирової та природного газу (ДП "Енергоринок", Мінпаливенерго та НАК "Нафтогаз України"), а також статистичних звітів підприємств і організацій України щодо експорту-імпорту товарів, що не підлягають митному декларуванню.

Сфера охоплення даних та система торгівлі

У статистиці зовнішньої торгівлі товарами України враховуються всі товари, що додаються до запасів матеріальних ресурсів України або відраховуються з них у результаті їх ввезення (імпорту) у межі, чи вивезення (експорту) за межі її митної території. Україна використовує загальну систему торгівлі, як це рекомендовано методологічними дослідженнями Статвідділу ООН (1998р.) "Статистика міжнародної торгівлі товарами: концепції і визначення".

До обсягів торгівлі товарами включаються:

- немонетарне золото, дорогоцінні метали, що не виступають у якості платіжного засобу, цінні папери, банкноти і монети, що не знаходяться в обігу;
- товари, реалізовані по рахунках держави, що включають товари цивільного і військового призначення, наприклад, для здійснення урядами регулярних комерційних операцій, товари, що поставляються по лінії державних програм зовнішньої допомоги, як безоплатна допомога, позика, товарообмінні операції (бартер) або передача міжнародним організаціям, а також військові репарації і реституції;
- гуманітарна та технічна допомога;
- товари, передані як дарунки;
- товари, орендовані терміном на один рік і більше;
- товари військового призначення;
- товари, переміщені в рамках консигнаційних угод;
- товари, що ввозяться в якості внеску у статутний фонд і вивіз товарів власного виробництва підприємствами з іноземними інвестиціями;
- товари ввезені (вивезені) для переробки;
- товари, які використовуються як носії інформації та засоби програмного забезпечення загального користування (крім розробленого за індивідуальним замовленням), керівництва для користувачів, а також аудіо- і відеоматеріали, записані з метою використання в комерційних цілях;
- повернені товари;
- товари, що перетинають кордон України в результаті операцій між головними корпораціями та підприємствами їх прямого інвестування (філіями або відділеннями);

- виловлена риба, мінерали з морського дна, що вивантажуються з іноземного судна в національному порту або придбані національним судном у відкритому морі в іноземного судна;
- виловлена риба, морепродукти, мінерали з морського дна і врятований вантаж, продані національним судном в іноземному порту або національним судном іноземному судну у відкритому морі;
- товари, що відправляються поштою або через кур'єрську службу. Ці товари підлягають обліку, якщо обсяг або вартість їх перевищує рівень, встановлений законодавством України;
- товари ввезені (вивезені) для взаємного товарообміну або купівлі (продажу) між конкретними юридичними особами;
- бункерне паливо, баласт, бортові запаси та інші матеріали.

До обсягів експорту (імпорту) товарів не включається:

- пряма транзитна торгівля;
- чартерні рейси, здавання в найом;
- товари, вартість яких не перевищує поріг статистичного спостереження;
- вітчизняна й іноземна валюта (крім такої, що використовується для нумізматичних цілей), цінні папери;
- товари, що не є предметом комерційних операцій (включаються в обсяги зовнішніх послуг):
- товари, переміщувані фізичними особами в обсягах або вартістю, що не перевищує рівень, установлений законодавством України для письмового декларування;
- періодичні видання (газети, журнали), що розсилаються за прямою підпискою;
- товари, придбані для власних потреб дипломатичними представництвами, збройними силами, науковими організаціями чи іншими представництвами України на території країни їх розміщення;
- матеріальні носії, розроблені на замовлення, що містять об'єкти інтелектуальної діяльності, у т.ч. воєнного, спеціального і подвійного призначення, і не призначені безпосередньо для реалізації на споживчому ринку;
- товари, тимчасово ввезені (вивезені) терміном до 1 року;
- товари, загублені чи знищені після вивозу з економічної території країни-експортера, але до ввозу на економічну територію призначеної країни-імпортера, не підлягають включенню в статистику імпорту призначеної країни-імпортера (хоча вони включаються в статистику експорту країни-експортера);
- товари для забезпечення діяльності вітчизняних організацій за кордоном;
- товари, переміщувані через митний кордон між військовими частинами держави, дислокованими на митній території держави і за межами цієї території;
- товари, що поставляються в порядку реклаमाції, гарантійного обслуговування;
- повітряні судна, переміщувані через кордон держави з метою технічного обслуговування;
- товари, переміщувані через кордон держави з метою ремонту;
- виставочні експонати;
- товари, переміщувані для проведення видовищних і спортивних заходів;
- товари, що поставляються в рахунок застави;
- зразки товарів;
- переміщувана через кордон «транспортувальна» тара, наприклад, порожні пляшки, що повертаються для повторного використання;
- відходи, що утворилися в результаті переробки товарів на митній території держави і переробки для внутрішнього споживання;
- природний газ, що поставляється в підземні сховища газу;
- товари, переміщувані трубопровідним транспортом, необхідні для проведення пусконаладжувальних робіт;
- товари, раніше завезені і поміщені під інший митний режим на митній території держави, що були враховані в імпорті держави, при зміні митного режиму повторно не враховуються в митній статистиці зовнішньої торгівлі держави;
- риба, виловлена у відкритому морі національним судном країни та відвантажена на її економічній території;
- обсяги товарів, що ввезені (вивезені) фізичними особами.
- товари, що ввозяться для забезпечення іноземних анклавів на території України;

Момент обліку товарів

Облік товарів здійснюється на момент, коли вони ввозяться у межі або вивозяться за межі економічної території країни.

У митній статистиці зовнішньої торгівлі України облік ввезення та вивезення товарів при водних, залізничних, автомобільних, повітряних перевезеннях ведеться за датою оформлення вантажної митної декларації.

Облік товарів, переміщуваних трубопровідним транспортом (нафта, нафтопродукти, вода, аміак та ін.), здійснюється в зв'язку з особливістю їхнього декларування за датою останнього транспортного документа, а для природного газу – за датою останнього дня місяця, у якому здійснювалося митне оформлення товару.

Моментом експорту (імпорту) товарів, що не підлягають митному декларуванню, вважається дата оформлення приймально-здавального акту або дата платіжного документу за зазначені товари.

Статистичний поріг

Статистичному спостереженню підлягають товари, митна вартість яких перевищує суму, що встановлена національним законодавством для письмового декларування товарів митним органом.

Статистичний поріг для юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців складає 100 євро. Для фізичних осіб статистичний поріг становить 200 євро (300 євро для одиничного товару) з кількісним обмеженням 50 кг.

Класифікації

Для обліку експорту (імпорту) товарів застосовується Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД), яка побудована на базі шестизначної Гармонізованої системи опису та кодування товарів (ГС) та восьмизначної Комбінованої Номенклатури Європейської Економічної Співдружності (КНЄЕС), та є деталізованою номенклатурою ГС для країн ЄЕС 2002 року.

В якості класифікації країн та валют використовуються відповідно Класифікація держав світу, яка гармонізована з міжнародним стандартом ISO 3166-1:2000 і затверджена наказом Держкомстату від 08.07.2002 № 260 та Класифікація валют, яка гармонізована з міжнародним стандартом ISO 4217:2001 і затверджена наказом Держкомстату від 08.07.2002 № 260.

Статистична вартість товарів

З метою забезпечення порівнянності даних статистики міжнародної торгівлі товарами статистична вартість товарів визначається:

- для експортованих товарів – у цінах ФОБ
- для імпортованих товарів – у цінах СІФ.

Вартість у цінах ФОБ включає вартість товарів і вартість послуг по доставці товарів до кордону країни-експортера. Вартість у цінах СІФ включає вартість товарів, вартість послуг по доставці товарів до кордону країни-експортера і вартість послуг по доставці товарів від кордону країни-експортера до кордону країни-імпортера.

Види умов постачання товарів, що застосовуються при формуванні статистики зовнішньої торгівлі України, визначаються відповідно до Міжнародних правил тлумачення торгових термінів "ІНКОТЕРМС" (2000), що застосовуються в Україні.

При заповненні вантажних митних декларацій оцінка товарів за їх вартістю проводиться у національній валюті України. Перерахунок у долари США здійснюється за офіційним курсом, встановленим Національним банком України, на дату оформлення вантажної митної декларації. За даними статистичних спостережень перерахунок вартості товарів у долари США здійснюється на основі середньомісячного та середньоквартального офіційних курсів валют, встановлених Національним банком України.

Кількісний облік товарів

Кількісний облік товарів проводиться на основі ваги "нетто", у кілограмах. У необхідних випадках для збору та обробки статистичних даних ведеться також облік товарів по кількості, вираженій у додаткових одиницях виміру (штуки, літри, кубічні метри та ін.). Ці одиниці виміру вказуються у відповідній графі УКТЗЕД "Додаткова одиниця виміру".

Країни-партнери

У статистиці зовнішньої торгівлі товарами України країнами-партнерами вважаються:

при експорті – країна призначення товару;

при імпорті – країна походження товару.

Облік експорту товарів ведеться по торгуючій країні, якщо на момент вивозу товару країна призначення невідома.

Облік імпорту товарів ведеться по країні відправлення:

- для товарів, у момент постачання яких країна походження невідома;
- для реімпортних товарів;
- для товарів, включених до групи 97 УКТЗЕД (твори мистецтва, предмети колекціонування та антикваріат);
- для товарів, що надійшли як гуманітарна допомога.

Країною призначення є остання країна, до якої (наскільки це відомо на момент вивозу) повинні бути доставлені товари, незалежно від того, до якої країни вони були відправлені спочатку, і були вони чи ні предметом будь-яких комерційних чи інших операцій, що змінюють їх юридичний статус.

Торгуюча країна при експорті – країна, у якій зареєстрована чи постійно проживає особа, що виступає контрагентом вітчизняної особи при здійсненні ним зовнішньоекономічної угоди.

Країна походження товару – країна, у якій товар був повністю вироблений або достатньо перероблений відповідно до критеріїв або порядку, визначеному Митним кодексом України. При цьому під країною походження товару можуть розумітися група країн, митні союзи країн, регіон або частина країни, якщо є необхідність їхнього виділення для цілей визначення походження товару.

II. ЕКСПОРТ І ІМПОРТ ПОСЛУГ

Зовнішньоекономічні послуги являються товаром, що не проходить митного контролю і на який не оформляється вантажна митна декларація. Послуги не приймають форму матеріальних об'єктів, на які розповсюджуються права власності. Реалізація послуг та їх виробництво невідокремлені один від одного. Головним в торгівлі послугами є те, що повинна відбутися операція купівлі-продажу, яка охоплює діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності (резидентів та

нерезидентів), побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце, як на економічній території України так і за її межами.

Моментом здійснення процедури експорту-імпорту послуг вважається дата їх фактичного надання або одержання на основі принципу нарахування (за виписаними рахунками), найчастіше дата реєстрації таких операцій збігається з часом виробництва послуг. Проте, бувають виключення коли перерахування платежів відбувається по результатах кожного року, тоді час реєстрації послуги записується по строках платежів за наданими актами. Час відображення в обліку може бути пов'язаний з такими факторами, як термін підписання контракту, термін платежу, термін зобов'язання по сплаті за послуги. Ці дати не завжди співпадають з датою відображення в бухгалтерському обліку. Реєстрація послуг в даних випадках відбувається, коли змінюється право власності, а в платіжних документах відбувається проводка у експортера та імпортера, коли вартість за послугу створюється, обмінюється, передається.

Експорт (імпорт) послуг реєструється на момент підписання зовнішньоекономічного контракту (договору). Це матеріально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності. Моментом здійснення контракту є момент, на який покладено всі обов'язки за зазначеним контрактом, включаючи оформлення векселів або укладання кредитних угод.

Статистичні спостереження за обсягами послуг здійснюються шляхом збирання органами державної статистики державної статистичної звітності від підприємств і організацій всіх форм власності та господарювання, які провадять на підставі законів України діяльність, пов'язану з наданням (експорт) послуг закордонним партнерам та одержанням (імпорт) послуг від закордонних партнерів як на території України, так і за її межами, згідно з договорами (контрактами).

Облік послуг здійснюється у вартісному виразі (у валюті контракту) згідно з Класифікацією послуг зовнішньоекономічної діяльності (ДК 012-97), розробленою на основі Класифікатора видів економічної діяльності статистичної комісії Європейського Союзу та затвердженою наказом Держстандарту України від 02.06.97р. №324.

Перерахунок послуг у долари США здійснюється на основі середньоквартального офіційного курсу валют, встановленого Національним банком України.

За результатами статистичного спостереження щодо зовнішніх послуг розраховуються показники з експортно-імпортних операцій послугами України з країнами світу за всіма видами послуг згідно Класифікації послуг зовнішньоекономічної діяльності.

Основними видами зовнішньоекономічних послуг є: транспортні, подорожі, будівельні, страхові, фінансові, комп'ютерні та інформаційні, роялті та ліцензійні, юридичні, бухгалтерські, науково-дослідні та дослідно-конструкторські, архітектурні та інженерні, державні послуги, послуги зв'язку, послуги приватним особам та послуги в галузі культури і відпочинку.

До транспортних послуг відносяться послуги, пов'язані з доставкою товару до митного кордону держави-імпортеру та пункту призначення вантажів, перевезення пасажирів, які здійснюються усіма видами транспорту, забезпечення функціонування транспортної інфраструктури (вантажно-розвантажувальні роботи, аварійно-рятувальні роботи, послуги портів, станцій, стоянок, транспортних агентств, митних брокерів, і т.і.), транспортування по трубопроводах газу, аміаку, нафти, електроенергії.

До подорожей – послуги готелів, ресторанів, бюро подорожей і туристичних агентств, послуги у сфері освіти та охорони здоров'я.

До будівельних послуг – спорудження будівельних об'єктів, монтаж обладнання, будівництво автострад, доріг, спортивних та рекреаційних споруд, послуги, пов'язані з орендою устаткування для будівництва і т. і.

До страхових послуг – страхування житла та пенсійне забезпечення, страхування вантажів, перестраховування і т.і.

До фінансових послуг – послуги з грошового посередництва, фінансовий лізинг, послуги з управління фінансовими ринками, портфелями цінних паперів і т. і.

До комп'ютерних послуг – консультаційні послуги з питань інформатизації, із створенням програмного забезпечення, з оброблення даних, створенням баз даних.

До роялті та ліцензійних послуг – послуги, пов'язані з патентною та ліцензійною діяльністю.

До юридичних та бухгалтерських послуг – послуги у сфері права, у сфері бухгалтерського обліку, з питань комерційної діяльності та управління.

До науково-дослідних та дослідно-конструкторських послуг – послуги, пов'язані з дослідженнями та розробками в галузях природничих і технічних наук, суспільних та гуманітарних наук.

До архітектурних, інженерних послуг – послуги, пов'язані з діяльністю у сфері архітектури та будівництва, з технічного контролю та аналізу, сертифікаційною діяльністю.

До державних послуг відносяться послуги, пов'язані з державним управлінням загального характеру в економічній та соціальній сфері, з діяльністю, віднесеною до компетенції держави.

До послуг зв'язку – послуги пошти та в області телекомунікацій (приймання, оброблення, транспортування листів, газет, посилок, передавання звукової інформації за допомогою телефону, телеграфу, електронної пошти, Інтернету і т. і.)

До послуг приватним особам та у галузі культури та відпочинку – послуги зі створення аудіовізуальних програм, послуги пов'язані з роботою музеїв, бібліотек, архівів.

III. Розрахунок індексів цін, фізичного обсягу та умов торгівлі

Для вивчення рівня та динаміки цін на експортно-імпортні товари застосовується індексний метод. Зміна загальної вартості товарів за певний період аналізується за допомогою індексів цін та індексів фізичного обсягу.

Для проведення аналізу ефективності зовнішньоекономічної діяльності розраховуються показники "умов торгівлі".

Вартість товарів у розрахунках індексів середніх цін (середньої вартості одиниці товару) визначається за вартістю контрактів, приведених до умов поставки СІФ – при імпорті товарів, згідно з якими у

ціну товару включаються його вартість і витрати зі страхування та транспортування вантажу до кордону країни-імпортера та за умов поставки FOB – при експорті товарів, згідно з якими у ціні товару включаються його вартість і витрати з доставки та завантаження товару на борт судна.

Індекс цін зовнішньої торгівлі відображає зміну середніх цін експорту-імпорту товарів за рахунок зміни цін при незмінному фізичному обсязі товарів. Це статистичний показник, що характеризує зміну рівня середніх цін на різні товари поточного періоду у порівнянні з попереднім. Розрахунок проводиться за допомогою середніх цін. Розраховуються індекси експортних та імпортних середніх цін.

Індекс фізичного обсягу розраховується шляхом поділу індексу вартості за період, що розглядається, на відповідний індекс середніх цін.

Індекс умов торгівлі є одним з найважливіших показників, що використовується при аналізі тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі. Він визначається кількісно і за його допомогою можна з'ясувати, наскільки сприятливими або несприятливими були умови торгівлі країни у періоді, що вивчається, у порівнянні з базисним періодом.

Для обчислення індексів фізичного обсягу та цін при розрахунках індексів у зовнішній торгівлі України використовуються формули індексів цін із зважуванням за фізичним обсягом у базовому періоді Ласпейреса (L) та формули індексів цін з використанням середньої ціни, зваженої за співвідношенням поточних цін Пааше (P).

Розрахунок індексів цін, фізичного обсягу та умов торгівлі

Для вивчення рівня та динаміки цін на експортно-імпортні товари застосовується індексний метод. Зміна загальної вартості товарів за певний період аналізується за допомогою індексів цін та індексів фізичного обсягу.

Для проведення аналізу ефективності зовнішньоекономічної діяльності розраховуються показники "умов торгівлі".

Вартість товарів у розрахунках індексів середніх цін (середньої вартості одиниці товару) визначається за вартістю контрактів, приведених до умов поставки CIF – при імпорті товарів, згідно з якими у ціну товару включаються його вартість і витрати зі страхування та транспортування вантажу до кордону країни-імпортера та за умов поставки FOB – при експорті товарів, згідно з якими у ціні товару включаються його вартість і витрати з доставки та завантаження товару на борт судна.

Індекс цін зовнішньої торгівлі відображає зміну середніх цін експорту-імпорту товарів за рахунок зміни цін при незмінному фізичному обсязі товарів. Це статистичний показник, що характеризує зміну рівня середніх цін на різні товари поточного періоду у порівнянні з попереднім. Розрахунок проводиться за допомогою середніх цін. Розраховуються індекси експортних та імпортних середніх цін.

Індекс фізичного обсягу розраховується шляхом поділу індексу вартості за період, що розглядається, на відповідний індекс середніх цін.

Індекс умов торгівлі є одним з найважливіших показників, що використовується при аналізі тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі. Він визначається кількісно і за його допомогою можна з'ясувати, наскільки сприятливими або несприятливими були умови торгівлі країни у періоді, що вивчається, у порівнянні з базисним періодом.

Для обчислення індексів фізичного обсягу та цін при розрахунках індексів у зовнішній торгівлі України використовуються формули індексів цін із зважуванням за фізичним обсягом у базовому періоді Ласпейреса (L) та формули індексів цін з використанням середньої ціни, зваженої за співвідношенням поточних цін Пааше (P).

Для розрахунку річного індексу фізичного обсягу використовується середньоарифметична проста, тобто сума індексів фізичного обсягу за чотири квартали ділиться на 4.

За цією ж схемою проводиться розрахунок й річного індексу середніх цін, тобто за допомогою тієї ж середньоарифметичної простої, що використовується для індексу фізичного обсягу при розрахунку річного показника.